

„ŘEŠENÍ KULACKÉ OTÁZKY“

PERZEKUCE SELSKÝCH RODIN
A JEJICH VYHNÁNÍ Z KNĚŽEVSI
V LETECH 1948-1952

Roman Hartl

Zpracováno na základě autentických dokumentů Okresního národního výboru v Rakovníku, Okresního výboru KSČ v Rakovníku, Místní organizace KSČ v Kněževsi a JZD Kněževes, uložených ve Státním okresním archivu v Rakovníku, Pamětní knihy obce Kněževes, vzpomínek na vystěhování sedláků z Kněževsi, sepsaných v roce 2004 paní Milenou Štisovou, dobového tisku a dalších pramenů.

Když se v roce 1936 někdejšímu zapálenému komunistovi Rudolfu Krausovi z Děkova podařilo uprchnout ze Sovětského svazu, kam v roce 1928 odešel i se svou manželkou a dcerou budovat šťastnější komunistický zítřek, vzbudilo jeho vyprávění mezi lidmi v Děkově strach a děs. „Lidi, klekněte každé ráno a každý večer na kolena, děkujte Bohu a prostě ho, aby vás ochránil před takovým životem, jaký jsme tam poznali!“, * varoval po návratu domů. Děkovský kostel zase jednou praskal o bohoslužbách ve švech. Jenže modlení nepomohlo.

* Viz autobiograficky laděný román děkovského rodáka Rainera Kreissla *Aus Böhmens Hain und Flur* (česky vyšel v roce 2003 pod titulem *Michelob – pivo z Čech*). Napravený komunista Rudolf Kraus nebyl zdaleka jediný, kdo na základě vlastních otřesných zkušeností veřejně varoval před svůdnou vidinou blahobytného

Devátého května 1945 dorazily do Kněževsi sovětské tanky a obrněná auta plná rudoarmějců. Vděčnost a nadšení lidí neznalo mezí. „Co nejvíce překvapilo a ohromilo, bylo to, že ač byl konec války, vojáci Rudé armády byli dobře ošaceni, silní, dobře živení a plní úsměvů,“ píše se v kněževské kronice. Na poměry v Rusku si žádný z nich nestěžoval a rozhodně nevypadali jako lidé, kteří přicházejí ze země, kde vládne teror a nepředstavitelná bída, jak to líčil Rudolf Kraus. Při pohledu na bodré ruské vojáky ztratil strašák komunistického Ruska na hrozivosti.

Politická situace, která zavládla v osvobozeném Československu v roce 1945, hrála komunistům do karet. Československo, roztrpčené selháním svých západních spojenců v krizovém roce 1938, se oddaně přimklo ke Stalinovu Sovětskému svazu, v němž spatřovalo jedinou bezpečnou záštitu před opakovaním Mnichova 1938 (prezident Beneš později tento tragický omyl označí za svůj druhý Mnichov). Komunisté se rázem stali klíčovou silou na československé politické scéně a na základech vládní prosovětské politiky (viz programové prohlášení vlády, tzv. Košický vládní program z dubna 1945, deklarující všestrannou spolupráci se Sovětským svazem – politickou, vojenskou, kulturní atd.) začali cílevědomě prosazovat své mocenské zájmy. Plíživá komunistická revoluce, která vyvrcholí Únorem 1948, byla zahájena.

Pravicové strany byly vyloučeny z účasti na vládě v zemi a do čela republiky se postavila Národní fronta Čechů a Slováků, seskupení levicových politických stran s komunisty v čele. Předseda KSČ Klement Gottwald zaujal post náměstka předsedy vlády, komunističtí ministři stanuli ve vedení

komunistického Ruska, šířenou obratnou sovětskou propagandou. Například 30. 4. 1933 uveřejnila Národní politika alarmující provolání nadepsané Našim velebiteľům sovětů!, jehož autor, skrytý za iniciálami A. H., napsal: „Neustálé výčitky, hrubé nadávky a útoky na nás, kteří jsme se vrátili ze sovětského Ruska, nutí nás k odpovědi. Máme plné právo se hájit, protože tu pravdu o sovětském Rusku ne tvrdí jeden nebo dva, ale všichni, kteří se vracejí zpět z Ruska, bez rozdílu politického smýšlení. Ba, ještě lépe dokazují tu bídu a ono přímo bestiální zacházení s lidmi, zaviněné sovětskou vládou, vrátivší se zklamaní dělníci, komunisté, kteří tam na své kůži poznali, jak se tam provádí zde tak velebená ‚dobrovolná‘ kolektivizace, ... jak se zachází s těmi, kteří nechtějí jít v kolchoz a jak se mají lidé v kolchozu. Moji známí, osmdesátiletí starci, kteří v mládí pracovali v cukrovaru a pro třetí pokolení si postavili barák, že nešli do kolchozu, byli prohlášeni za kulaky a posláni na Ural do pralesů kácet dříví!“

pěti ministerstev včetně resortů vnitra, informací a zemědělství. Místní situaci ve městech a na venkově ovládly hned v přelomových květnových dnech samozvané revoluční národní výbory, vesměs ovládané komunisty. To platilo i pro Kněževs.

Zvláště důležité bylo ovládnutí ministerstva zemědělství, neboť tomuto resortu připadl úkol uskutečnit novou pozemkovou reformu, tj. rozdělení zkonfiskovaného zemědělského majetku (respektive veškerého majetku, jak se ukázalo) vyhnáných sudetských Němců, zejména německých šlechticů a velkostatkářů.

Populistická pozemková reforma představovala nedožrnný zdroj moci a komunisté si to dobře uvědomovali. Dosud opírali svůj vliv především o podporu dělnické třídy, k upevnění svého lehko nabytého vůdčího postavení v mocenské struktuře československého státu a tím i k uskutečnění svých politických cílů však nezbytně potřebovali širší voličskou základnu. Odstavení pravicové agrární strany od účasti na vládě v Československu ukázalo, ve kterých vodách se komunisté chystají lovit.

Pozemková reforma, ve které se skoro zadarmo rozdával majetek tří milionů Němců odsouzených k vyhnání z Československa, znamenala pro komunisty způsob, jak si získat přízeň drobných zemědělců, odstavených od své domovské agrární strany. A samozřejmě nejen jich, neboť v sázce byly hlasy všech příslušníků sociálně slabších vrstev obyvatelstva, které při dělení zkonfiskovaného majetku měly přednost.

Mít pod kontrolou pozemkovou reformu, provést ji rychle, rázně a ke spokojenosti československého lidu, který netrpělivě čekal na svou válečnou kořist, bylo pro úspěch komunistické revoluce v Československu věcí naprosto zásadního významu.

Parlamentní volby v květnu 1946 ukázaly, že komunisté se svým plánem uspěli. Volby vyhráli s téměř čtyřiceti procenty hlasů. „Komunisté vedoucí silou národa,“ hlásalo po oznámení výsledků Rudé právo, ústřední list strany. V Kněževsi „bývalé baště agrárníků, hlasovalo pro komunistickou stranu 61,4 % voličů. Lid tím vyjádřil, že si nepřeje, aby o jeho osudu, jeho práci a jeho snahách dále rozhodovaly kapitastické [sic!] vrstvy tak, aby práci lidu mohly vykořisťovati dále,“ komentuje výsledky voleb obecní kronika.

„Po delší známosti jsem se v roce 1947 provdala za Svatopluka Štise, který převzal od svého otce Ladislava Štise zemědělskou usedlost

čp. 274 a čp. 79 s 34 hektary polí a chmelnic. Začali jsme hospodařit s velkou chutí a vůlí překonat všechny překážky, které na nás doba kladla. Museli jsme kupovat stroje a nářadí, které nám umožňovaly zvládat práci při nedostatku pracovních sil, zejména výfukovou řezačku, strojní dojení a další věci potřebné k udržení provozu hospodářství. Velmi nám pomáhal manželův i můj tatínek, který byl truhlář, a vše, co bylo ze dřeva, nám vyrobil.“

Ze vzpomínek paní Mileny Štisové

Jelikož se nenašla síla, schopná nastupující komunistickou diktaturu odvrátit,* mohl 25. února 1948 po schůzce s prezidentem Benešem oznámit vůdce československých komunistů Klement Gottwald stotisícovému davu oddaných dělníků a rolníků, shromážděnému na pražském Václavském náměstí, že komunistická strana právě dovršila úplné převzetí moci v Československu. „Pan prezident všechny mé návrhy přijal,“ prohlásil Gottwald a dav proletářů zaburácel nadšením.

Téhož dne večer odhlasovali členové Místního národního výboru v Kněževsi společně prohlášení, ve kterém vyjádřili plný souhlas s vládou Klementa Gottwalda a s jeho vládním programem. Ze čtyřiačtyřiceti členů místního národního výboru se k prohlášení odmítli připojit jen dva. Byli vyzváni, aby schůzi opustili. Podle zápisu v obecní kronice „druhý den jeden z nich přišel a prohlásil, že včera prohlášení neporozuměl, že nyní s prohlášením souhlasí a lituje, že včera souhlas neprojevil“.

Obavy z následků vykonaly své.

I v Kněževsi okamžitě začaly politické čistky. Už 26. 2. byli ze svých funkcí vyloučeni čtyři členové místního národního výboru. Podle zápisu v kronice „dávali najevo, že s lidově demokratickým režimem nesouhlasí. Jeden občan byl zbaven i funkcí v Sokole a jiných organizacích“. Den poté, sedmadvacátého února, komunisté zbavili funkce starostu Sokola Františka Stehlíka.

* Částečnou představu o politickém vývoji v Kněževsi a platonickém odporu vůči vzrůstající nadvládě proletariátu si po nezbytném odfiltrování rudého žargonu lze vytvořit z tendenčních zápisů v místní kronice. 1946: „Rodiny reakčně zaměřené byly po revoluci v roce 1945 na oko spokojeny, v roce 1946 je však patrné, že pomalu zdvihají hlavu, neboť to vidí u československé buržoazie, u ministrů politické strany českých socialistů a lidové strany, kteří začínají výbojně si počínat. Nepocho-

ÚTLAK

„Reakce ... straší rolníky, že komunisté po volbách sáhnou ke zřizování kolchozů. ... A jaká je skutečnost? Komunisté, kteří nesou plnou odpovědnost za zemědělskou politiku v nové republice, ani v nejmenším se nedotkli soukromého majetku rolníků. Nezřídili ani jediný kolchoz. ... Komunisté se soukromého vlastnictví nedotkli a nedotknou. To je jasné stanovisko komunistické strany... u nás se slova a činy nerozcházejí.“
Z volebního programu KSČ pro parlamentní volby v roce 1946

„Rusové neříkají nadarmo, že sovětská vlast žije jenom na lži.“
*Z článku Naším velebitelům sovětů! (autor A. H.),
Národní politika, 30. 4. 1933*

Na základě sovětských metod kolektivního (kolchozního) zemědělského hospodaření se v roce 1949 začala v Československu zakládat jednotná zemědělská družstva, která se stala klíčovým nástrojem perzekuční politiky „zatlačování a omezování“ a později i likvidace selského stavu, označovaného komunisty hanlivým termínem vesničtí boháči nebo sovětským termínem kulaci.

Rozhodujícím impulzem k založení JZD v Kněževsi byla pravděpodobně členská schůze místní organizace komunistické strany 27. 9. 1949, na které jako hlavní řečník vystoupil tehdejší zemědělský referent Okresního národního výboru v Rakovníku, pozdější předseda ONV Rakovník, kněževský občan, soudruh L.** K významu a politickému poslání JZD mimo jiné uvedl: „I u nás v Kněževsi je třídní nepřítel. Když nebudeme dělat politiku zatlačování kapitalistů, budou z nich boháči a ještě větší nepřátelé lidově demokratické republiky. Dělat politiku pro drobné zemědělce.

pili vážnost lidově demokratického zřízení a bláhově se domnívají, že pracující lid opět politicky ošidí, jako to učinili v roce 1920. Začínají odsuzovat odsun Němců, souzení kolaborantů a zrádců, znárodnování továren a klíčového průmyslu vůbec, vraceli by fabriky jejich majitelům atd.“ 1947: „Ovšem politické strany, lidová, národně socialistická a zčásti sociálně demokratická, lidově demokratickému režimu nepřejí, což projevuje se i v Kněževsi, neboť někteří příslušníci řečených politických stran chtěli by brzdit socializaci a zvrátiti lidově demokratický řád.“ 1948: „Někteří